

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет історії та філософії
Кафедра культурології

Д и п л о м н а   р о б о т а
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: **«Соціальний проект як форма гуманізації сучасної
культури»**
«Social project as a form of humanization of modern culture»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму 6.020101 Культурологія
Поправко Олександра Олександрівна
Керівник: д.філос.н., доц. Соболевська О. К.

Рецензент д.філос.н., проф. Богата Л. М.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ ____ від _____ 2019 р.

Завідувач кафедри
_____ Соболевська О.К.
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № 3
протокол №__ від ____ 2019 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/бали)

_____ Голова ЕК
Соболевська О.К.
(підпис)

ПЛАН

Вступ.....	3
Розділ 1. Гуманізація як основа соціального добробуту.....	7
1.1. Від витоків ідеї гуманізму в античній культурі до просвітницького проекту.....	7
1.2. Соціальна справедливість як результат утвердження прав людини.....	14
1.3. Соціальна відповідальність в бізнесі та підприємницькій діяльності.....	25
Розділ 2. Соціальний проект як ефективна система дій.....	32
2.1. Внутрішні і зовнішні передумови соціального проекту.....	33
2.2. Класифікація соціальних проектів... ..	36
2.3. Критерій ефективності в соціальному проектуванні.....	39
Розділ 3. Реалізація ідей соціального проектування в реаліях України.....	43
3.1. Практика соціальних проектів в українських підприємствах.....	45
3.2. Діяльність проекту «Gudzyk» в здійсненні соціальної місії.....	50
Висновки.....	56
Список джерел та літератури.....	60
Додатки	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах широкомасштабних економічних колізій сучасного світу, викликаних глибокою рецесією і безробіттям, потреба у виробленні новаторських рішень для застарілих соціальних проблем як ніколи актуальна. Соціальне проектування як сфера дослідження пропонує практичні вирішення нагальних соціальних проблем. Наше дослідження розглядає соціальне проектування як форму гуманізації культури на фоні маркетизації суспільства.

Питання гуманізації проектної діяльності за останні два століття виявляється у фокусі дослідницької уваги, особливо за останні 20 років, коли західні спільноти стали більш ринково-орієнтованими. Ринкове мислення увійшло в уряд (через нове державне управління) і в життєвий світ людини. Зростання маркетизації було частиною технологічного та культурного процесу модернізації, який, крім затвердження багатства, свободи й соціальної мобільності призвів до колонізації життєвого світу [див.: 48 с.123-124]. Рух гуманізації культури частково є реакцією на маркетинг і пов'язані з ним явища (консюмеризм, індивідуалізація, соціальна мобільність на основі роботи), і частково – власним відродженням, що ґрунтується на потребі людей в автономії, соціальних зв'язках і значущих відносинах з іншими, бажанням займатися значущою для суспільства діяльністю (оплачуваною й неоплачуваною) і робити внесок заради кращого світу, більш рівного і справедливого.

Таке розуміння феномену соціального проекту, який історично виникає для реагування на соціальні проблеми і який формується через розвиток ринкових відносин і бюрократизації, лише частково розроблено в сучасних культурологічних дослідженнях, частково висвітлено в літературі із соціальної економіки, економіки солідарності і соціології.

У даний час є необхідність формування соціально-відповідального бізнесу – бізнесу, спрямованого на людину. Така гуманізація підприємницької

діяльності можлива за допомогою розвитку соціального проектування з елементами окупності. Так, автор книги «Социальное проектирование как средство активной культурной политики» О. Генісаретський підтверджує це: «Обращение к социальному проектированию, в целях более эффективного управления культурным процессом тесно связано с наблюдающейся ныне тенденцией усиления социальных функций культуры, с выделением духовной культуры в самостоятельную область социально-культурной сферы...» [6, с.44].

На сучасному етапі, особливо важливим є розвиток соціального проектування і підприємництва для України, оскільки в країні накопичилась велика кількість соціальних питань, які потребують термінового вирішення й що пов'язують, як внутрішні проблеми, так і зовнішні впливи.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Теоретичний аналіз соціального проектування поєднується з різноманітним соціальною практикою розробки й реалізації соціальних проектів. Значне осмислення це питання отримало в працях К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна, Ю. Гайдукова, Г. Арефьевой, В. Алексеева, І. Нарского, Б. Сазонова, Ф. Бекона, П. Гольбаха, Д. Дьюї, Б. Рассела, Л. Вітгенштейна, М. Шліка, Й. Елеза та інших.

Методологічні та соціальні проблеми проектувальної діяльності висвітлені в роботах В. Глазичева, О. Генісаретського, В.М. Розіна, П.Г. Щедровицького, Т. Дридзе, Е. Орлової, А. Сидорова та інших дослідників.

Для виявлення особливостей реалізації соціальних проектів у різних соціальних системах особливо важливим є дослідження відмінностей індивідуалістичного й колективістського типів суспільства, деякі аспекти якого відзначалися такими зарубіжними авторами, як А. Бергсон, Д. Белл, М. Вебер, П. Гольбах, Е. Дюркгейм.

Для характеристики чинників гуманізації суспільного розвитку були використані праці таких мислителів, як І. Тимофеев, П. Куртц, К. Бурдах, Т. Рубанцова, Х. Ортега-і-Гассет, Е. Фромм, Й. Хейзінги, К. Леві-Стросс, В. Решетніков та ін.

Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених вивченню проектів і питань проектування, у тому числі і соціальних проектів, залишаються невирішеними проблеми розрізнення типів соціальних проектів і їх детермінації. Проблема реалізації соціальних проектів також вимагає подальшої розробки, про що свідчать негативні наслідки здійснення таких проектів. До того ж залишається невивченою актуальна для сучасних соціально-історичних обставин проблема адекватності соціальних проектів тому чи іншому типу суспільства.

Мета і завдання роботи. Визначити сутність соціального проекту в сучасних умовах та продемонструвати, як створення і діяльність соціального проекту формує нові ціннісні установки в суспільних відносинах.

Дана мета пов'язується з вирішенням наступних дослідницьких завдань:

- уточнити історичні особливості розвитку і своєрідність сучасного гуманізму;
- проаналізувати систему процесів, у рамках яких реалізується проект гуманізації суспільства: «соціальна справедливість», «соціальна відповідальність», «просвітницький проект»;
- розглянути поняття соціальний проект із погляду соціальної потреби в ефективних змінах;
- обґрунтувати внутрішні й зовнішні детермінанти існування соціального проекту;
- конкретизувати соціальне середовище і узагальнити систематику соціальних проектів;
- визначити умови, за яких реалізується успішний і ефективний проект;
- встановити перспективи виникнення і реалізації нових соціальних проектів в Україні та їх можливість відповідати на виклики суспільства;
- провести аналіз дій українського соціального проекту «Gudzyk» в забезпеченні соціалізації літніх людей.

Об'єктом дослідження є соціальне проектування в сучасному суспільстві. **Предмет дослідження** – технологія соціального проектування як реалізація ідей гуманізму в сучасному суспільстві.

Емпірично наше дослідження фокусується на західних країнах і ініціативах в області соціальних інновацій, що ґрунтуються на виділенні соціальних зв'язків, спільнот, практик обміну і співпраці з важливою роллю для особистої недоторканності і внутрішньої мотивації індивіда.

Методологія і методи дослідження зумовлені специфікою і складністю предмета і завдань дослідження. Історичний і порівняльно-історичний методи використовуються переважно в першому розділі роботи для простеження історичних явищ і процесів та, відповідно, для їх порівняння. Аналіз досліджуваних в роботі проблем, пов'язаних зі створенням і реалізацією соціальних проектів, здійснюється за допомогою системного, інформаційного та аксіологічного дослідницьких підходів, а також загальнонаукових методів: логічного, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, ідеалізації тощо. Методи емпіричного дослідження такі, як спостереження, порівняння та експеримент дозволили перевірити обґрунтованість розробленої моделі технології реалізації соціального проекту. Для узагальнення емпіричного матеріалу використовується гуманістичний підхід, який орієнтується на формування образу людини культури, що виражає характерні риси того чи іншого періоду культурної історії.

Структура роботи. Моя робота складається зі вступу, трьох розділів, основних висновків, списку джерел та літератури та ілюстративних додатків.

ВИСНОВКИ

Проведений у дипломній роботі на матеріалі вивчення наукових робіт за процесами гуманізації та соціального проектування дослідників 20 і 21 ст. аналіз соціальних підприємств дозволив прийти до наступних висновків.

Існування у світі деструктивних сил, насамперед, міжнародного тероризму, націоналістичного й релігійного фанатизму та наявність ядерної і бактеріологічної зброї підсилює значення гуманізму й гуманістичних рухів, які готові взяти на себе відповідальність за продовження в нових формах і новими засобами реалізації великого проекту Просвітництва, невіддільного від науки, демократії і захисту прав людини.

Історично і культурно гуманізм якнайтісніше пов'язан із найвищими досягненнями античної думки (принцип раціонального етичного вибору, розум як найвища чеснота), епохи Відродження, яка принесла в духовну культуру свободу суджень, незалежність по відношенню до авторитетів, сміливий критичний дух, з епохою Просвітництва з її апофеозом розуму і наукового пізнання. Аналіз гуманістичного розуміння сутності і природи людини показав нам, що людська природа має всі необхідні якості, щоб тією чи іншою мірою реалізувати гуманний тип поведінки і взаємин із людьми.

У рамках теми гуманізму, який є складовою частиною проекту Нового Просвітництва, дослідники активно обговорюють питання демократії, справедливості, переважно у сфері прав людини в галузі культури. Демократія і права людини історично невіддільні від гуманізму. Те, що права людини стають найважливішою ланкою сучасної культури – заслуга гуманізму. Те, що захисників прав людини більшість схильна називати ідеалістами або/і утопістами, то, що до заходів щодо захисту прав людини ставляться з побоюванням і скептично – усе це лише загальна доля гуманістів в усі часи.

Соціальне проектування є практичним втіленням принципу гуманізму, згідно з яким вищою цінністю в суспільстві є людина. Гуманність соціальних

проектів виявляється в різних формах, найбільш загальними ми вважаємо соціальну справедливість і соціальну відповідальність. Гуманізація в нашому дослідженні спрямована на соціальну практику, як практику неурядових організацій і підприємств, груп місцевого самоврядування, науково-просвітницьких, благодійних і тому подібних спільнот різного масштабу.

Соціальне проектування – це своєрідний шлях мобілізації ресурсів суспільства для вирішення соціальних проблем сучасної цивілізації. 20 століття можна справедливо назвати часом проектного мислення, оскільки початок століття ознаменувався бурхливим розвитком проектування. Водночас, елементи соціального проекту (сам проектувальник і реформатор, об'єкт перетворення, висунуті цілі, засоби й ресурси, методи реалізації, умови діяльності) не можуть бути універсальними і статичними, вони видозмінюються з плином часу, переосмислюються. Соціальний проект не повинен бути обмежено спрямований на досягнення заданої мети, він повинен також передбачати створення сприятливих умов, що дозволяють цю мету реалізувати.

Соціальний проект, відповідний до деякої проблемної ситуації, детермінован об'єктивними умовами і суб'єктивними чинниками, до яких можна віднести суспільну необхідність в цілеспрямованих змінах і розвитку соціальних систем або соціальних об'єктів, їх властивостей або відносин, в зниженні рівня соціальної дегуманізації. Внутрішніми детермінантами соціального проектування виступають також різні передумови, які характеризуються багатофакторністю, варіативністю соціальних процесів, зростанням необхідності розробки відповідних спеціальних теорій соціального проектування, які узагальнюють емпіричний досвід і культурологічно-методологічну базу в цій галузі.

Альтернативність типів соціального проектування передбачає, насамперед, адекватність кожного типу соціального проектування відповідному

типу соціальної практики. Соціальна практика актуалізує той чи інший тип соціального проектування й адекватну йому методологію.

Створення успішного й ефективного соціального проекту багато в чому зумовлюється збереженням власних самобутніх культурних особливостей. Проект не може відбутися поза певного типу культури. В умовах відповідних типів культури може бути продуктивним лише відповідний даному типу суспільства соціальний проект.

Переорієнтація української економіки в поєднанні з розширенням процесів глобалізації та європейської інтеграції призвела до поступових змін у соціальній та трудовій сферах всередині країни за останні двадцять років. Таке перетворення супроводжувалося негативними наслідками, у тому числі зростанням рівня безробіття і вимушеної неповної зайнятості, низьким рівнем оплати праці, зростанням навантаження на одного працівника тощо. Отже, це може стати перешкодою ефективному розвитку економіки, що призводить до погіршення якості життя й соціальної напруженості, і це вимагає впровадження нових ефективних інструментів для подолання наявних проблем. Один із прикладів таких інструментів, який довів свою ефективність у багатьох розвинених країнах, – це соціальне проектування, яке розвивається в Україні на прикладі таких проектів, як «Gudzyk». Водночас, з огляду на відсутність законодавчого визначення, усе ще існує концептуальна «чорна діра» навколо поняття соціального проектування в Україні.

Формування багатопольярного світопорядку в умовах глобалізації та маркетингізації зумовлює трансформацію традиційних культурно-економічних концепцій – перехід від ресурсо-орієнтованої парадигми економічного розвитку до ціннісно-орієнтованої, де духовне багатство і соціальні цінності, зміна ставлення до матеріального багатства, усвідомлення ролі економічних благ, як засобу досягнення високого рівня соціальних стандартів, набувають першорядне значення. Одна з домінуючих тенденцій сучасного українського суспільства пов'язана з процесом гуманізації соціально-економічного життя як

шляху прогресу й передумови виживання людини. Гуманізація економіки і культури, таким чином, передбачає посилення впливу на них моралі й моральності, визнання внутрішньої цінності людської особистості, забезпечення прав і свобод особистості.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Г.А. Социальное проектирование и управление общественным развитием / Г.А. Антонюк. Минск: Наука и техника, 1986. 203 с.
2. Арапетян А., Архипчук О. Чисті прибутки соціального підприємництва. *Практика управління*. Львів, 2008. № 7. С. 23–29.
3. Аристотель. Никомахова етика. пер. И. В. Брагинской. / Аристотель. Сочинения: в 4 т. Т. 4. М.: Мысль, 1983. С. 53–293.
4. Беловольченко Г. За соціальним підприємництвом майбутнє: експерти про благодійний бізнес у світі та Україні. URL: <http://dyvys.info/2017/03/30/za-sotsialnympidpryyemnytstvom-majbutnye-eksperty-pro-blagodijnyj-biznesu-sviti-ta-ukrayini/> (дата звернення: 14.05.2019)
5. Бурдах К. Реформация. Ренессанс. Гуманизм. М.: Российская политическая энциклопедия РОССПЭН, 2004. 208 с.
6. Генисаретский О.И. Социальное проектирование как средство активной культурной политики / О.И. Генисаретский. Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. М.: НИИ культуры, 1986. С. 4–29.
7. Глазычев В.Л. Урбанистика / В.Л. Глазычев. М.: Европа, 2008. 220 с.
8. Глазычев В.Л. Язык и метод социального проектирования. Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы / В.Л. Глазычев. М., 1986. С. 38–51.
9. Готт В.С. Категории современной науки: становление и развитие / Т.М. Дридзе, Э.А. Орлова. М., 1995. 376 с.
10. Дельта Банк. Минимальная пенсия в Украине: размер и порядок начисления. URL: <https://deltabank-online.com.ua/minimalnaya-pensiya-v-ukraine-razmer-i-poryadok-nachisleniya/> (дата звернення: 14.05.2019)

11. Долішній М. Національна економіка в умовах глобалізації / М. Долішній, М. Козоріз / *Вісник Національної академії наук України*. 2002. № 3. С. 26-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_3_6 (дата звернення: 11.05.2019)
12. Дубровский В.Я. Проблемы системного инженерно-психологического исследования / В.Я. Дубровский, Л.П. Щедровицкий. М.: Соцэкгиз, 1971. 285 с.
13. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Пер.с франц. Э. Дюркгейм. М.: Наука, 1990. 575 с.
14. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда / Эмиль Дюркгейм. М.: Директ-Медиа, 2015. 548 с.
15. Иринин А. Gudzyk: модные вещи с любовью от бабушек. URL: <https://odessa.pub/gudzyk-modnyye-veshchi-s-lyubov-yu-ot-babushek/> (дата звернення: 14.05.2019)
16. Кант И. Сочинения. В 6 т. Т. 3. / И. Кант. М.: Прогресс, 1966. 723 с.
17. Котляров И.В. Теоретические основы социального проектирования / ред. Е.М. Бабосова, И.В. Котляров. Минск: Наука и техника, 1989. 188 с.
18. Кувакин В.А. Современный гуманизм / В. А. Кувакин. *Высшее образование в России*. 2002. №4. С. 41–54.
19. Кузьменкова Л.А. Место социального детерминизма в системе категорий исторического материализма / Л.А. Кузьменкова. Детерминация социального познания / сборник научных трудов. Ленинград: ЛГПИ им. Герцена, 1983. С. 83–97.
20. Куртц П. Инфомедийная революция и перспективы планетарного гуманизма. *Здравый смысл*. 2002. № 24. С. 8.
21. Леви-Стросс К. Три вида гуманизма. пер. с франц. М.К. Рыклиной. *Личность. Культура. Общество*. 2000. Т. 2. Вып. 1 (2). С. 220–222.

22. Ляхов И.И. Социальное конструирование. / И. И. Ляхов, канд. философ. наук. М.: [б. и.], 1970. 16 с.
23. Макинтайр А. После добродетели: Исследования теории морали. М.; Екатеринбург, 2000. 384 с.
24. Маритен М. Краткий очерк о существовании и существующем / М. Маритен Проблемы человека в западной философии. М.: 1988. 134 с.
25. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения. Пер. с англ. М. Мид. М.: Наука, 1988. 429 с.
26. Назарук В. Соціальні підприємства – новий тренд в Україні. URL: <http://nv.ua/ukr/opinion/nazaruk/sotsialni-pidprijemstva-novij-trend-v-ukrajini-338577.html> (дата звернення: 13.05.2019)
27. Наумова М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства. *Україна: аспекти праці*. 2014. № 4. С. 34–39.
28. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. Самосознание европейской культуры XX века. М.: Радуга, 1991. 260 с.
29. Попов Э.В. Экспертные системы: Решение неформализованных задач в диалоге с ЭВМ / Э.В. Попов. М.: Наука, 1987. 288 с.
30. Прогнозное социальное проектирование: Теоретико-методологические и методические проблемы / Ин-т социологии РАН. Отв. ред. Т.М. Дридзе. 2-е изд., испр, и доп. М., 1994. С. 14.
31. Проект Закону про соціальні підприємства до Господарського кодексу України у 2013 році: від 11.03.2013 р. № 2508. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46025 (дата звернення: 13.05.2019)
32. Решетников В.А. Специфика современного гуманизма как культуры. Современный гуманизм: проблемы и перспективы. Иркутск: Изд-во Иркутск, гос. ун-та, 2004. 227 с.

33. Розин В.М. Социальное проектирование систем общественного обслуживания: построение понятий / В.М. Розин. Социальное проектирование в сфере культуры: методологические проблемы. М.: НИИ культуры, 1987. С. 12–98.
34. Романська О. Яке майбутнє у соціального підприємництва в Україні? Національна платформа малого та середнього бізнесу. URL: <http://platforma-msb.org/yake-majbutnye-u-sotsialnogo-pidpryyemnytstva-v-ukrayini/> (дата звернення: 13.05.2019)
35. Роулз Дж. Теория справедливости / Под ред. В.В. Целищева. Издательство: Новосибирск: Изд НГУ, 1995. 536 с.
36. Рубанцова Т.А. Основные парадигмы гуманизма. Философия и будущее цивилизации: *Тезисы докладов и выступлений IV Российского философского конгресса*. М.: Современные тетради, 2005. Т. 5. М., 2005. С.171-172.
37. Сидоров А.Н. Основные принципы проектирования и конструирования машин / А.Н. Сидоров. М.: Наука, 1929. 188 с.
38. Словарь античности: Пер. с нем. М: Прогресс, 1989. 704 с.
39. Смолькин А.А. Сравнительный анализ социальных отношений в первобытном обществе эпохи палеолита и мезолита: геронтологический аспект. *Поколенческая организация современного российского общества (социальные проблемы поколений)*: Тематический сб. науч. статей / под ред. Г. В. Дыльнова и Н. В. Шахматовой. Саратов: Надежда, 2002. Вып. 1. С.38–39.
40. Социальное предпринимательство: миссия – сделать мир лучше / ред. Джилл Кикал, Томас Лайонс. пер. с англ. М.: Альпина Пабlishер, 2014. 354 с.
41. Спенсер Г. Синтетическая философия / Г. Спенсер. Киев: Ника-Центр, 1997. 512 с.

42. Степин В.С. Эпоха перемен и сценарии будущего / В.С. Степин. М.: Институт философии, 1996. 175 с.
43. Тимофеев И. С. Гуманизация истории естествознания. *Культура. Современность. Личность*. София, 1980. С. 80–85.
44. Утопия и утопическое мышление: антология зарубежной литературы / пер. с разн. яз. Сост. общ. ред. и предисл. В.А. Чаликовой. М.: Прогресс, 1991. 405 с.
45. Флоренский П.А. Сочинения: В 2 т. / П.А. Флоренский. М.: Мысль, 1990. Т. 2. 735 с.
46. Фромм Э. Здоровое общество = *The Sane Society* (1955) / Пер. Т. В. Банкетовой. М.: АСТ, Хранитель, 2006. 544 с.
47. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. / М. Фуко. 2-е изд. СПб.: Питер, 1994. 580 с.
48. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. М.: Academia, 1995. 245 с.
49. Хейзинга Й. Осень Средневековья / Сост., предисл. и пер. с нидерл. Д. В. Сильвестрова; Коммент., указатели Д. Э. Харитоновича. СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2011. 768 с.
50. Швиданенко Г. О., Бойченко К. С. Развитие підприємства: стратегічні наміри, ризики та ефективність: кол. монографія. Київ: КНЕУ, 2015. 231 с.
51. Шевченко В.Н. Предисловие к сб.: Гуманизм на рубеже тысячелетий идея, судьба, перспектива. М.: Гнозис, 1997, С. 3.
52. Шеховцев А.Н. Человек-гуманист как условие формирования цивилизации будущего. Проблемы гуманизации и гуманитаризации образования в высшей школе. Волгоград, 2004. 98 с.
53. Штофф В.А. Моделирование и философия / В.А. Штофф. М.: Наука, 1966. 301 с.

54. American women; the report of the President's Commission on the Status of Women and other publications of the commission. Edited by Margaret Mead and Frances Balgley Kaplan, with an introd. and an epilogue by Margaret Mead. New York: Scribner, 1965. 274 p.
55. Arendt, H. The human condition (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press, 1998. 370 p.
56. Boddice, R. "Forgotten antecedents: entrepreneurship, ideology and history", in Ziegler, R. (ed.), *An Introduction to Social Entrepreneurship - Voices, Preconditions, Contexts*, Edward Elgar, Cheltenham, 2009. P.133–152.
57. Bradford Miller, *Returning to Seneca Falls: the First Women's Rights Convention and its Meaning for Men and Women Today*. Lindisfarne Press, 1995. 198 p.
58. Burke T.P. *The concept of justice. Is justice just?* London: Continuum, 2011. 256 p.
59. D. Bornstein and Davis, S. *Social entrepreneurship: what everyone needs to know*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2010. 176 p.
60. Dees J.G., Emerson, J., & Economy, P. *Enterprising nonprofits: A toolkit for social entrepreneurs*. New York: Wiley, 2001. 200 p.
61. Defourney J. and Nyssens, M. *Social Enterprise in Europe: Recent Trends And Developments*, WP no. 08/01, *European Research Network*, 2008. 40 p.
62. Drayton, B. 'Everyone a changemaker: social entrepreneurship's ultimate Goal'. *Technology, Governance, Globalization*. Volume 1. Issue 1. Winter 2006. 96 p.
63. ForshMag. Модные сумочки в помощь: как проект Gudzyk решает проблемы пенсионеров. URL: http://forshmag.me/2018/04/20/modnye-sumochki-v-pomoshh-kak-proekt-gudzyk-reshaet-problemy-pensionerov/?fbclid=IwAR3HxkL-S8FZb7FKOC3PgltOR-rj6iMb9PKT0cT6pN8X-ngCHuKIn_0ytha (дата звернення: 14.05.2019)

64. Gaus G.F. (2004). The diversity of comprehensive liberalisms. In GF Gaus & C. Kukathas (Eds.), *The handbook of political theory*. London: Sage. P. 100–114.
65. Gaus G.F. *Contemporary theories of liberalism: Public reason as a post-Enlightenment project*. London: Sage, 2003. 435 p.
66. Gil D. Perspectives on social justice. *Reflections*. 10 (4), 2004. P. 1–11.
67. Gray J. *Liberalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995. 320 p.
68. Greencubator. Advancing green entrepreneurship. URL: <https://greencubator.info/teslacamp/?lang=en> (last accessed: 14.05.2019)
69. Hardie W.F.R. *Aristotle's Ethical Theory*. Oxford: Clarendon Press, 1980. 464 p.
70. Henry G. *Progress and Poverty*. New York: Cosmo Classics, NY, 2005. 416 p.
71. Impact Hub Odessa. Impact Hub Odessa is a part of global Impact Hub community. URL: <https://impacthub.odessa.ua/en/projects/novyj-otschet-2-0/> (last accessed: 14.05.2019)
72. Jackson L. *Rebirth of a Nation: The Making of Modern America, 1877-1920*. HarperCollins: NY, 2009. 449 p.
73. James P.; O'Brien, R.. *Globalization and Economy, Vol. 4: Globalizing Labour*. London: Sage Publications, 2007. URL: https://www.academia.edu/4303461/Globalization_and_Economy_Vol._4_Globalizing_Labour_2007_ (last accessed: 10.05.2019)
74. Kirieieva O.B. Social enterprise as an instrument of public social policy. *Public Administration: Theory and Practice*. 2 (6). 2011. URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kobdsp.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kobdsp.pdf) (last accessed: May 11, 2019)
75. Mair J. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight / J. Mair, I. Marti // *Journal of World Business*. –

2006. – № 41(1). –P.36–44.–URL:
https://c.ymcdn.com/sites/www.usasbe.org/resource/resmgr/social_entrepreneurship/mair_and_marti.pdf (last accessed:13.05.2019)
76. Management.com.ua. URL: <http://www.management.com.ua/> (last accessed: May 12, 2019)
77. NAACP, "About the NAACP," URL: <http://www.naacp.org/about/history/index.htm>. (last accessed: 10.05.2019)
78. Nathanson S. Economic justice. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1998. 176 p.
79. Nicholls A. (ed.) Social Entrepreneurship. New Models of Sustainable Social Change. Oxford: Oxford University Press, 2006. 498 p.
80. Paul E.F., Miller, F.D. and Paul, J. (Eds.). Liberalism: Old and new. New York: Cambridge University Press, 2007. 231 p.
81. Reisch M. Social justice and multiculturalism: Persistent tensions in the history of U. S. social welfare and social work. *Studies in Social Justice*. 2007. 1 (1). P. 67–92.
82. Sandel M.J, What Money Can not Buy: The Moral Limits of Markets, Farrar, Straus and Giroux. 2012. 56 p.
83. Schofield P. Utility and democracy: The political thought of Jeremy Bentham. Oxford: Oxford University Press, 2006. 384 p.
84. Shaw E. and Carter, S. Social entrepreneurship: Theoretical antecedents and empirical analysis of entrepreneurial processes and outcomes. *Journal of Small Business and Enterprise Development*. vol. 14, no. 3, 2007, P. 418–434.
85. Shenhav Y. 'From chaos to systems: the engineering foundations of organization theory'. *Administrative Science Quarterly*. Vol. 40, No. 4 (Dec., 1995), P. 557–585

86. Sidney Milkis, Theodore Roosevelt, the Progressive Party, and the Transformation of American Democracy. Lawrence: University Press of Kansas, 2009. xvi, 361 p.
87. Smith A. The wealth of nations. London: Dent & Sons, 1957. 448 p.
88. Stedman Jones, D. Masters of the universe: Hayek, Friedman, and the birth of neoliberal politics. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012. 432 p.
89. Tilly C. Social Change in Modern Europe: The Big Picture, in LR Berlanstein, The Industrial Revolution and Work in the Nineteenth-Century Europe, Routledge, 1992. 233 p.
90. Timothy Patrick McCarthy and John McMillan, The Radical Reader: New Press, 2003. 688 p.
91. Toulmin S. Cosmopolis: The hidden agenda of modernity. Chicago: University of Chicago Press, 1990. 235 p.
92. Udodova V. Social entrepreneurship as a form of business social responsibility. *The University of Banking of the National Bank of Ukraine Review*. 1 (10). 2011. P. 348-351.
93. Ukrainian Social Academy. Why We Exist. URL: <http://social-academy.com.ua/en/about-us/why-we-exist/> (дата звернення: 14.05.2019)
94. Weitzenfeld, A & Joy, M. (2014). An overview of anthropocentrism, humanism, and speciesism in critical animal theory. In A.J. Nocella III, J. Sorenson, K. Socha, & A. Matsuka (Eds.), *Defining critical animal studies: An intersectional social justice approach for liberation*. pp. 3-27. New York, NY: Peter Lang Publishing. 37 p.
95. William Ayers, Therese M. Quinn, David Stovall. *Handbook of social justice in education* / New York: Routledge, 2009. 774 p.
96. Witt Ronald G. In the Footsteps of the Ancients: the Origins of Humanism from Lovato to Bruni . *Studies in Medieval and Reformation Thought*. number 74. Boston: Brill. 2000. P. xiii. 562 p.